

nezainteresiranošću za traženjem prahrvatskoga konteksta istraživane pojave, Španičekov rad može biti promatran i kao antropološka studija, a u njoj su pak zanimljive spoznaje mogle biti dobivene, navest ću samo neke mogućnosti: (1) istraživanjem društvene dimenzije djelovanja slavonskih pučkih proroka i svetaca: primjerice, kakav je odnos između njih i ljudi koji ih smatraju svetima, oblikuje li se ikakva ritualna praksa, (2) istraživanjem psiho-socijalnih dimenzija religioznosti: npr. potvrđuje li se u istraživanju religioznost kao deprivacijski kompenzator, upućuje li pojava na pučko nezadovoljstvo mogućnostima koje im u pojedinim primjerima nudi formalizirana Katolička crkva i (3) pozicioniranjem slavonskih pučkih proroka i svetaca naspram ostalih antropološko/etnološko istraživanih religijskih praktičara koji svoju praksu ne samo zasnivaju nego i argumentiraju na neposrednom kontaktu sa svetim.

Zaključno, *Slavonski pučki proroci i sveci* je zanimljiva i podacima korisna studija čiju znanstvenu vrijednost potvrđuje i to što je obranjena kao doktorski rad. Iznesene su primjedbe tek neka moja razmišljanja o smjerovima u kojima bi je autor mogao dopunjavati, a da neka od njih nisu već dosad upotrijebljena uzrok je, smatram, iznimno smiona nakana, očita i u poučnom stilu pisanja o metodi, da se do općih teorijskih koncepcija dopre isključivo induktivno građom. Upravo zbog percipirane nemogućnosti ostvarenja ovakvoga cilja, jer svi mi neizbježno već poznatim kategorijama gledamo na svijet, mnogi su se suvremeni antropolozi interesa bliskih Španičekovu odlučili za uporabu retrodukcije, tj. stalnog metodološkog kombiniranja indukcije i dedukcije u svome znanstvenom istraživanju.

Goran Pavel ŠANTEK

O pustu, maskah in maskiranju, Razprave in gradiva, ur. Jurij Fikfak [et al.], ZRC SAZU, Založba ZRC, Ljubljana 2003., 348 str. (Opera ethnologica slovenica)

Prva knjiga iz biblioteke *Opera ethnologica slovenica* sadrži 30 rasprava i plod je višegodišnje suradnje etnoloških ustanova i pojedinaca iz Slovenije i inozemstva. Namjera je bila nadopuniti znamenito djelo N. Kureta *Maske slovenskih pokrajin* iz 1984. novim podacima. Jurij Fikfak u predgovoru iznosi kratku povijest nastanka i izdavanja monografije,

od projekta Inštituta za slovensko narodopisje sredinom devedesetih (kad je Kuretova knjiga digitalizirana i donekle upotpunjena), preko dva znanstvena skupa o maskama i maskiranju (Ptuj 2000. i Cerkno 2001.) pa do definitivnog koncipiranja i opremanja djela. Podnaslov monografije govori o različitim razinama znanstvene interpretacije prikupljenih podataka, a pisac predgovora žali što su izostali prije planirani prilozi o nekim krajevima i gradovima (Istra, Benečija, Prekmurje, Ljubljana i Maribor). Zaista, teško je dostići Kuretovu erudiciju, cjelovitost i iscrpnost – ali to i nije bio cilj ove publikacije. Pred nama su dopune poznatoga i rezultati novijih istraživanja.

U prvome, općem dijelu monografije, objavljena su četiri članka. Jurij Fikfak u tekstu "Od tradicije do produkcije lokalnosti – nekatera izhodišča in pogledi" rekapitulira prinose rasprava u monografiji i pojašnjava njihov odnos prema Kuretovu djelu. Fikfaka zanimaju promjene u proteklim dvjema dekadama, a posebno pojačane težnje pojedinaca izumu (rekonstrukciji) i obnovi lokalnog identiteta. Primjećuje mijene u ranije "čvrstom" okviru običaja: žene i djeca uključuju se (bar na nekim razinama) u običaj koji je prije bio rezerviran za muškarce i muška društva. Gostovanja maskiranih skupina izvan lokalnih zajednica donijela su promjene u broju individualnih maskiranih likova, a javljaju se i novi likovi. Izrada kostima se profesionalizira, kakvoća materijala raste, a karneval postaje središnjim zbivanjem cijele lokalne zajednice i preuzima važnu kohezivnu ulogu. Lokalni skupljači i istraživači baštine sve više sudjeluju u oblikovanju pokladnog zbivanja, jača

uloga medija koji otvaraju javni prostor samoprikazivanju lokalnoga, istraživači ponekad sudjeluju (izravno ili savjetom) u organizaciji slavlja. Sve to, kako piše autor, upućuje na pomak u odnosu istraživača (i autora priloga u monografiji) prema pokladnim svečanostima, maskama i maskiranju.

U članku "Skupne prvine pustovalske kulture na primerih iz vizualne dokumentacije" Naško Križnar pomiče interes istraživanja: nisu više toliko važni maskirani likovi i maskiranje, jednako je važna uloga cjelovitog pokladnog zbivanja unutar godišnjega ciklusa zajednice. Ne želi govoriti samo o slovenskim pokladnim običajima i maskama, već i o slovenskoj karnevalskoj kulturi. Različite elemente karnevalske tradicije naziva on tradicijskom karnevalskom jezgrom: ta jezgra se može prepoznati ako oljuštimo izvanjske pojavnosti i promjene koje su nastajale godinama. Ono što ostaje jesu elementi koji pripadaju latentnoj razini karnevala. Križnar uspoređuje tri karnevalska elementa, maske, maskirane likove i dramaturgiju, na trima lokalitetima. To su Zgornje Gruškovje (Haloze), Srednje (Benečija) i Rakitovec (Istra). Riječ je o recentnim istraživanjima iz 2000. i 2001. godine.

Mirko Ramovš u članku "Maska in ples v slovenski ljudski kulturi" istražuje vezu maske i plesa u slovenskoj narodnoj kulturi. Pokazuje se da ples uvijek prati neke maskirane likove, dok se kod drugih tek povremeno javlja. U prvom slučaju, ples je izražajno sredstvo maskiranog lika i bez plesa lik bi izgubio identitet. Ramovš raščlanjuje plesne oblike i ulogu plesa u pokladnim i drugim ophodima.

Članak "Tipologija sodobnih pustnih šeg in navad na Slovenskem" Janeza Bogataja bavi se odnosom tradicije i inovacije, a temelji se na razvojnim aspektima suvremenih pokladnih običaja. Tipologiju autor zamišlja kao skup četiriju sastavnica: kontinuiteta baštine, interpretacije baštine, baštine kao sekundarnog sadržaja (izdvojene iz konteksta i funkcionalnih okvira) te baštine za budućnost (baštine u nastajanju koja uključuje oblike suvremenoga stvaralaštva). Tipologija bi trebala poslužiti boljem etnološkom razumijevanju pokladnih običaja i kulture iz dvojnog rakursa istraživanja i primjene, a ujedno je to i pregled živih kulturnih pojava u svjetlu globalizacijskih procesa u Europi i svijetu, s naglaskom na društvenokritičkoj ulozi karnevala u budućnosti.

Preostali, veći dio monografije sastoji se od 26 tekstova koji donose rezultate istraživanja pokladne kulture (u prošlosti i danas) na slovenskom prostoru. U prvoj skupini priloga o karnevalima na slovenskom sjeveroistoku pišu Marija Kozar-Mukič, Branko Fuchs, Andrej Brence (dva priloga), Brigita Tetičkovič, Božena Kmetec-Friedl i Aleš Gačnik; o Koruškoj Martina Piko-Rustia; o slovenskom zapadu Roberto Dapit, Polona Šega, Barbara Zych, Inga Miklavčič-Brezigar i Jurij Fikfak; o Dolenjskoj piše Helena Ložar-Podlogar. U drugoj su skupini prilozi o maškaradama i karnevalima u urbanim i industrijskim sredinama. Autori su priloga Maja Godina-Golija (Maribor), Karla Oder (Hotulje, Mežiška dolina), Vladimir Šlibar (Celje), Tanja Tomažič (Mozirje), Stanka Drnovšek (dva priloga: Litija i Cerknica), Barbara Šterbenc-Svetina (Grand hotel Union u Ljubljani), Magda Peršič (Postojna), Irena Rožman (Kostanjevica), Ivana Leskovec (Cerkaljansko), Mirjam Gnezda (Idrija) te Peter Rustja (Trst i okolica).

Knjiga sadrži 253 fotografije, nacrtak i sažetak na engleskom jeziku prati svaki tekst, a na kraju se nalazi popis s adresama suradnika. Ukratko, ova je monografija međukorak koji je potreban za svaku buduću sintezu slovenskih karnevala, svjedočanstvo o kontinuitetu znanstvenog interesa i sustavnom praćenju promjena u tradicijskoj kulturi. Takvo što je u suvremenoj humanistici rijetkost.

Ivan LOZICA